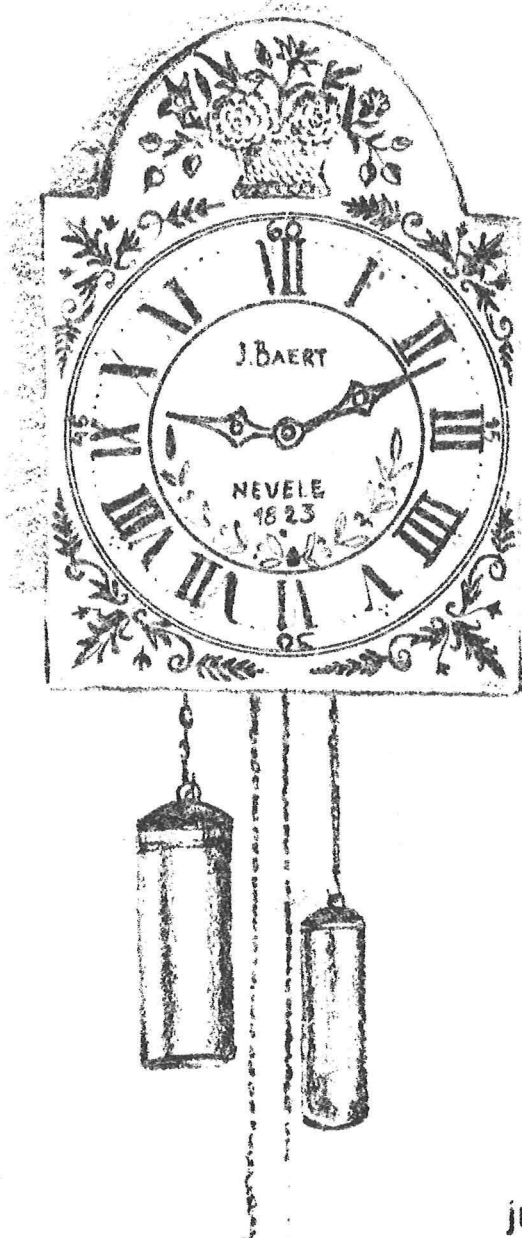

HET LAND VAN NEVELE

De Heemkundige Kring "Het Land van Nevele" heeft als werkgebied de gemeenten Bachte-Maria-Leerne, Hansbeke, Landegem, Lotenhulle, Meigem, Merendree, Nevele, Poeke, Poesele, St.-Martens-Leerne, Vinkt, Vosselare en Zeveren-Deinze.

De vereniging streeft ernaar de studie van ons heem te bevorderen, de resultaten ervan te publiceren en actief bij te dragen tot de bescherming en het beheer van ons leefmilieu. Daartoe organiseert zij geregeld voordrachten, dia- en filmvoorstellingen, tentoonstellingen, uitstappen en wandelingen. Alle leden worden op die manifestaties uitgenodigd en kunnen er gratis aan deelnemen.

Het jaarlijks te betalen lidgeld bedraagt 200 f. (gewoon lid), 250 F. (steunend lid), of 500 F. (erelid) en kan overgeschreven worden op 000-0627981-03 "Het Land van Nevele", Vosselarestraat 16, 9840 Landegem.

Bijdragen voor het Berichtenblad en andere briefwisseling dienen te worden toegestuurd aan J. LUYSSAERT, Merendree.

+
+ +

OVER NEVELSE UURWERKEN EN UURWERKMAKERS

Korte geschiedenis van het uurwerk.

Onze voorouders hebben altijd de noodzaak gevoeld te weten hoe laat het was en slechts met veel geduld en inspanning hebben ze een instrument uitgevonden om de tijd te meten.

Omstreeks 1400 was in Europa en in de lage landen de huiselijke tijdmeteter de zandloper die telkens na het leeglopen moest worden omgekeerd.

Het oudst bekende uurwerk is het torenuurwerk of de "kerkhorloge" die aanvankelijk enkel om het uur sloeg. Enkele voorbeelden bij ons zijn: 1372 Mechelen en 1377 Gent (belfort).

Pas in 1455 kreeg het uurwerk van het Gentse belfort een wijzerplaat en één wijzer. Nu konden de inwoners van Gent het uur van de plaat aflezen. Omdat het toestel aanvankelijk alleen om het uur sloeg, noemde men het een klok.

Pieter BOCNE van Nevele plaatste in 1445 in de kerk van Nevele een uurwerk met slag.

Op de torenmuur waren de uurcijfers geschilderd zodat de inwoners niet alleen het uur hoorden slaan maar ook zagen aanwijzen.

Het huiselijk uurwerk doet in de 15e eeuw zijn intrede bij de zeer begoede burgerij.

We moeten wachten op twee belangrijke uitvindingen vooraleer de uurwerken te vinden

zijn in de volkswoning: de toepassing van de slinger op het uurwerk door de Nederlander Christiaan HUYGENS in 1656 en de ankergang door de Engelsman William CLEMENT in 1671. Omstreeks die tijd komt ook de minutenwijzer in gebruik.

Omstreeks 1776 vinden we in de boedelstaten van overleden Nevelaars geen klokken. De reden ligt misschien hierin dat de boedelstaten afkomstig zijn van de "Heerlijkheid het Pouksche op Kerrebroek" waar meestal landbouwers en kleine koehouders leefden die nog geen klok hadden.

De wekkers verschijnen in 1781.

De oudst bekende klokkekast in ons land, door de plaatselijke ambacht gedagtekend 1686, staat nu in Geel.

Na 1850 doet de staande klok bij ons haar intrede. Ze is in geschilderde populier, in kerselaar, perelaar en bij de zeer begoede standen is het een eikenhouten kast.

Onze Vlaamse klokkekasten zijn hoog en slank, de voet is rechthoekig en over het algemeen kloek gebouwd. De vreemde klokkekasten zoals de Engelse, Franse en Nederlandse zijn lager maar breder van kast, de klokkevoet is korter en breder.

Onze klokkekasten werden gewoonlijk gemaakt door de plaatselijke schrijnwerker, terwijl de uurwerkmaker de gang en het slagspel voor zijn rekening nam. Enkele onderdelen kocht hij, andere maakte hij zelf.

In 1820 kwam de hangklok in gebruik, dit type werd zwartewoudklok genoemd. Ze werd later nagemaakt in onze eigenbodemse ronde klok met zwart geschilderd of houtkleurig kader. Die ronde klokken sierden de openbare gebouwen zoals postkantoren en stations.

De regulateurklok, zo goed bekend bij de duivenliefhebbers wordt vanaf 1880 in onze gewesten aangetroffen. Menig duivenliefhebber was trots op zo'n toestel dat hij gewonnen bij één van de wedvluchten.

Vanaf 1898 duiken de eerste marmeren schouwhorloges op en na de eerste wereldoorlog is er een nieuw type van klok binnengekomen, namelijk de "Big Ben" in de vorm van een reguleur.

Sinds 1900 komen klokken voor op elke boedelst aat hetzij als klokkekast in kerselaar of eik, hetzij als schouwklokje, wekker of pendule.

De oudste uurwerkmakers van Nevele.

De oudst bekende uurwerkmaker is Pieter BOONE die zijn ambacht in Nevele uitoefende en in 1445 op de kerktoren een uurwerk plaatste.

We moeten wachten tot 1794 vooraleer weer enig spoor van een uurwerkmaker te vinden is. Het is Joseph BAERT die jaarlijks vijf ponden groot ontving voor het opwinden en regelen van het torenuurwerk.

Joseph BAERT overleed op "13 prairial an 12" (d.i. op 2 juni 1803) te Nevele in de leeftijd van 70 jaar. Zijn zonen Joannes (29) en Francies (27), beiden horlogemakers

te Nevele, waren de getuigen (overlijdensregisters 1803 - 1811, blz. 167).

Joannes BAERT huwde met Regina SUCCAET (°Lotenhulle 1783 en + Nevele 1841).

In 1825 verdiende hij 28 gulden voor het onderhoud van het torenuurwerk. Die som werd in 1830 verminderd tot 18 gulden maar klom in 1833 weer op tot 59,25 fr.

In het bevolkingsregister van 1846 (dl.I) vinden we in de Langemunt nr. 55 (nu het huis gelegen op de hoek van de Markt en de Kortemunt) de volgende bewoners:

Joannes BAERT, oud 72 jaar, gehuwd met Regina SUCCAET, horlogemaker; Henri BAERT, oud 28 jaar, horlogemaker en Carolus DIERICK, oud 29 jaar, horlogemaker.

De echtgenoten BAERT-SUCCAET hadden negen kinderen, onder wie Henricus (°Nevele, 1825) die volgens de bevolkingsregister van 1866 (dl I, blz. 9) "zonder beroep" was en Maria Carolina BAERT (°Nevele 1825).

In 1848 huwt Maria Carolina met Carolus DIERICK (°Eksaarde 1818), horlogemaker, die zich na zijn huwelijk in de woning van zijn schoonvader kwam vestigen.

Zijn zoon Alphonsus (°Nevele 1849) vertrok uit Nevele 1870 en vestigde zich te Eksaarde. Zo verdween de familie DIERICK uit Nevele.

In dezelfde woning oefende later Ivo MOENS het beroep van uurwerkmaker uit.

In 1864 treffen we in Nevele nog Jan MEGANCK aan, uurwerkmaker, die er zich bij de gemeentelijke overheid over bekloeg dat hij slechts een vergoeding kreeg van 49,75 fr. om 14 keer per week nazicht uit

te oefenen aan het torenuurwerk. Dat was 4 ct per keer; hij vroeg 100 fr. voor dat werk. Of hij die som kreeg is niet geweten.

De oude generatie uurwerkmakers werd afgelost door de jonge generatie LOOTENS en VAN DALE.

Eet werk van de Nevelse uurwerkmakers.

Reeds 15 jaar zoek ik het werk van deze Nevelse klokkemakers. Maar tot heden ben ik er nog maar in geslaagd vier exemplaren genaakt door Nevelaars, terug te vinden.

Waar zijn al de andere klokken ? Zijn ze vernield tijdens de oorlogen, verhuisd naar andere oorden of vervangen door moderne klokken ? Het blijven gissingen. Een kennis van mij die in de laatste jaren meer dan 1500 klokken verhandeld heeft vond geen enkele Nevelse. Zijn ze zo zeldzaam of werden er heel weinig gemaakt ?

We eindigen deze bijdrage met een beschrijving van de vier teruggevonden klokken.

- a) Uurwerk van J. BAERT, Nevele, 1823.
Dit uurwerk is een zwartewoud hangklok. De plaat is beschilderd met typische zwarte-woud bloemen, de wijzers zijn in koper uit die periode en ze vertonen een kleine uitgeholde verdikking in het midden.

Op de plaat staat: J: BAERT NEVELE 1823.
Het gang- en slagwerk loopt met twee gewichten gevat in koperen huls.

Een afbeelding vinden we in J. WEYNS, Volkshuisraad in Vlaanderen, 1974, dl. III, afb. 342. In 1974 bevond de

klok zich nog bij dhr F. Van de Vijver in Borgerhout.

- b) Uurwerk van J. BAERT, Nevele, 1838. Van deze klok bestaat alleen het werk dat oorspronkelijk moest geplaatst worden in een klokkekast. Het schild is koper, de cijferplaat is tin; grote koperen wijzers, gang- en slagwerk met twee gewichten.

Op de plaat staat: J. BAERT NEVELE 1838. In 1974 was het uurwerk eigendom van Remi Van de Voorde te Mariakerke.

- c) Uurwerk van J. BAERT, Nevele. Deze klok hangt in een eikenhouten Vlaamse klokkekast, slank en stevig gebouwd. De plaat is in tin, ook de versieringen op de wijzerplaat en het kopje of hoofdje. Het kopje of hoofdje draagt als opschrift: J. BAERT NEVEL. De laatste E van Nevele kon er waarschijnlijk niet meer bij. Hoewel in de omgangstaal vaak Nevel voorkwam, ook in opschriften.

Het slag- en gangwerk werkt met gewichten in koper gevat. Het is een sierlijk geheel. Het uurwerk is te vergelijken met dat sub. b en moet gedateerd worden tussen 1835 en 1845. Ik heb het in 1972 onderzocht en gefotografeerd.

Het is eigendom van ons medelid dhr. A. Van de Velde - Standaert te Landegem.

- d) Uurwerk van DIERICK, Nevele. Deze klok is een typische eigenbodemse hangklok. Ze zit in een ronde, zwartgelakte kast, de wijzerplaat is witgelakt, de urcijfers zijn in porcelein,

omvat in een zwart kadertje en vastgehecht op de plaat. De wijzers zijn echte kunstwerkjes, sierlijk in kruismotief uitgevijld in de verbreding van de wijzer. Het gang- en belwerk wordt aangedreven met een veer.

Deze klok kan gedateerd worden tussen 1848 - 1870. Ik heb ze in 1972 onderzocht. In 1974 bevond ze zich bij Mevrouw Mortier te Oostakker.

Tot besluit doe ik een oproep tot al onze leden en lezers om bij eventuele ontdekking van een Nevelse klok mij te willen verwittigen. Zodoende kan ik er een foto van nemen en mijn lijst vervolledigen.

Nevelse klokken zijn een grote zeldzaamheid geworden.

A. JANSSENS

+

+

+

BRONNEN

W.F.J. HANNA, Klokken, Bussum, 1972.

W.F.J. HANNA, Middeleuropese klokken,
Bussum, 1973.

J. WEYNS, Volkshuisraad in Vlaan-
deren, 4 dln.,
Beerzel, 1974.

E. DIERICK, Dierick, een Eksaardse
stam, 1571 - 1972
St. Amandsberg.

Schriftelijke mededeling van dhr.
E. DIERICK (St. Amandsberg) in een
brief van 30. 12. 1974.

+

+

+

EEN VERDWENEN BEROEP:

DE SUIKERBAKKER of SPEKBAKKER

I. De laatste Nevelse suikerbakker of spekbakker.

In 1973 overleed te Nevele Valentin CLAEYS, de laatste spekbakker uit de streek.

Tot in 1959 maakte hij samen met zijn zoon Hubert (nu wonende in Ruiselede) spekken die in de hele streek werden verkocht.

Omdat zij al hun suikergoed met de hand maakten of met handbediend gereedschap, konden zij niet meer concurreren met grote suikerbakkerijen en dienden zij het bedrijf stil te leggen.

In 1970 heeft Valentin CLAEYS mij interessante gegevens meegedeeld in verband met zijn beroep. Zijn zoon Hubert bezorgde mij enkele aanvullende gegevens. Het gereedschap werd door de familie Claeys geschonken aan het museum "Rietgaverstede" te Nevele, waar het nu kan bezichtigd worden.

2. Grondstoffen.

De basisgrondstoffen zijn suiker en glucose. De glucose werd getrokken uit aardappelen en in mindere mate uit maïs. De kleuren werden verkregen door toevoeging van kleurstof of siroop (bijv. "vliendersiroop").

3. Gereedschap.

Met een toestel waarin twee cilinders op elkaar draaiden werd aan de spekken een bepaalde vorm gegeven. In die vorm stonden de beginletters van de suikerbakker V(alentin) C(laeys) (fig. I).

Met een tweede toestel dat verschillende messen bevatte werden de spekken gesneden. De goedkoopste spekken zoals bijv. babbelars werden aanvankelijk met de schaar gesneden.

In de spekbakkerij van Valentin CLAEYS heb ik al dit gereedschap kunnen bewonderen: koperen ketels, de grote arduinen werktafel, de sabelvormige slagmessen, de rollen en twee handbediende apparaten (één met cilinders en één met messen). In de muur zag ik een haak waaraan het suikerdeeg of "pate" werd vastgemaakt om het te trekken of te rekken.

4. Vormen en smaken.

Een eerste vorm wordt duidelijk aangetoond in fig. 1. Die vorm werd verkregen met de draaiende cilinders, waarin rollen of cilinders met verschillende uitsparingen konden geplaatst worden. Volgens deze eerste vorm werden verschillende soorten spekken zowel naar smaak als naar kleur gemaakt:

- de boterspek: geel van kleur;
- de "vlienderspek": zwart. De smaak werd verkregen door toevoeging van zelf gemaakte "vliender"- of vliersiroop, deze spek werd veel gegeten bij verkoudheden;
- de anijsspek: lichtrode kleur;
- bepaalde spekken met fruitsmaak.

Een andere vorm had de confituurspek (fig.2) Op de arduinen werktafel werden ijzeren richels gelegd in een vierkant met 1 m. zijde. Daartussen werd de hete "pate" gegoten en geëffend met de rol. Over de hete suikerdeeg werd een vulsel van zelfgemaakte confituur uitgesmeerd. Daarop kwam nog een laag suikerdeeg of "pate". Dan werd het mes, d.i. een

stok waaraan op gelijke afstanden ronde ijzeren plaatjes waren bevestigd (fig. 3), in beide richtingen over het deeg gerold.

Indien de spek rechthoekig moest zijn, rolde men in de andere richting met een mes waarvan de ronde plaatjes iets verder van elkaar stonden. Dan werden de spekken met de hand gebroken. Deze spek bestond in het rood (gevuld met confituur), het geel (gevuld met witte vanillecrème, het glazuur van de vanille werd zelf gemaakt) en in het geel (gevuld met chocolade). Op de duurdere soorten strooide men gemalen amandelen.

Een derde vorm (fig. 4) werd op speciale gelegenheden gebruikt bij anijsspekken. Normaal had de anijsspek de vorm van de boterspek (fig. 1), maar rond Kerstmis en Nieuwjaar kregen ze een bijzondere vorm en werden "nieuwjaarken" genoemd. Om die vorm te verkrijgen werd het suikerdeeg tussen de richels uitgegoten, maar nu werd met het mes één keer recht gerold en één keer diagonaal (fig. 5). Daarna werden de spekken met grove suiker overstrooid.

Kaneelspekken werden volgens een vierde vorm gemaakt (fig. 6). De hoekige vorm werd verkregen door de spekken te draaien in een apparaat waarin rollen met messen lagen. Door de verschillende draairichting van de messen werd de hoekige vorm verkregen. Die hoekige spek kwam dikwijls voor, bijv. wit-rood, wit-paars. De strepen werden op de volgende manier verkregen. Van het suikerdeeg dat normaal licht-oranje is van kleur werd een gedeelte wit en een ander gedeelte bijv. rood gekleurd. Elk gedeelte werd afzonderlijk opgewarmd en op het arduinen werkblad uitgegoten. Daarna werd

het deeg aan de haak in de muur gesmeten en steeds getrokken tot hij voldoende rekte. Het rode gedeelte van het deeg werd uitgespreid op een bepaalde dikte in stroken van + 6 cm breed. Het witte deeg werd gerold en in fijne repen gesneden die op het rode deeg gelegd en gerold werden.

Het geheel werd dan opgerold en weer uitgetrokken. De kunst bestond erin deze "worst" steeds op dezelfde dikte te behouden.

Op een lengte van 1 m. werd ze afgesneden en door het apparaat met de messen gedraaid. Alles moest zeer vlug gebeuren want het deeg mocht niet te koud worden.

Ook de "Katrien" spekken werden hoekig gemaakt, volgens een eigen recept van Valentin CLAEYS. Ze werden niet aan de haak getrokken omdat deze spek zo vlug mogelijk diende te worden gemaakt, anders "vervloog" de grondstof die de bijzondere smaak gaf.

Ook de "muntespек" was hoekig van vorm.

Ander spekken konden nog andere vormen hebben.

- De zure spekken en fruitspekken: werden met de draaiende cilinders gevormd. Naar gelang van de gebruikte cilinders waren ze rond, langwerpig, vierkant of de bekende "mosselkens".

De verschillende smaken werden verkregen door toevoeging van essences zoals framboos, mandarijn, citroen en sinaasappel.

- De "muletrekker" en zure stokken: het deeg werd in een vorm met halfronde gleuven

gegoten (fig. 7). Een tweede gelijkaardige vorm werd volgegoten en op de eerste aangedrukt waardoor de ronde vorm van de stokken verkregen werd.

De ronde zure stok werd gesneden in stukken van 3 cm, 10 cm, 15 cm of 25 cm.

De "muiletrekkers" werden meestal gesneden in stukken van 3 tot 5 cm. Binnenin had de gewone zure stok een fruitsmaak (fram-bcos, mandarijn, citroen of sinaasappel) maar de speciale zure smaak aan de buitenzijde werd verkregen door de stokken in een poeder (accide-citric) te rollen.

- De babbelaars: goedkoopste en oudste spekken. Ze waren zwart van kleur en werden zonder glucose gemaakt maar met bieten-siroop. Ze hadden een bittere smaak en heel dikwijls werd ook de rest van de zure spekken erin verwerkt.

Deze spekken werden in een gewoon wit papier gewikkeld dat aan de uiteinden toegedraaid was. Ze waren stokvormig.

- Zachte pepermunten: wit van kleur en in vierkante blokjes van 1 cm³.

Voor hun bereiding werden ze in de ketel gekristalliseerd (= niet lang laten koken). Daar werd het deeg op het arduinen werkblad tussen de ijzeren richels opengegoten.

De vorm werd getrokken met een zelfgemaakte "trekker" of lat met nagels.

- "Vloerkens" of fondant spek: werden op dezelfde manier gemaakt als de zachte pepermunt maar ze waren iets groter en ongeveer 0,5 cm dik. Ze waren lichtbruin van kleur en werden tot de goedkope spekken gerekend.

Valentin CLAEYS stichtte zijn zaak in 1910 nadat hij zijn beroep had geleerd in Waarschoot.

De spekken werden verpakt in blikken dozen van 1 kg.

Op de etiketten stond:

SUIKERBAKKERIJ

Valentin CLAEYS - CAPIAU

Lange Munt 18,

NEVELE

De verkoop gebeurde in de omliggende gemeenten.

Eerst werd het suikergoed met de fiets aan de man gebracht, later met paard en huifkar en dan met de auto.

In de beginperiode werden de spekken verkocht aan ongeveer 90 ct per kg en bij het sluiten van de suikerbakkerij in 1959 gingen ze aan 25 fr. per kg. naar de klanten.

Daniël D'HOOGHE

+

+

+

Fig. 1

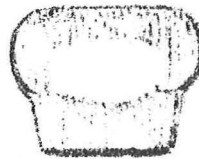

Fig. 2

Confituurspekken

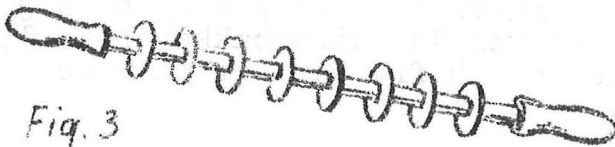

Fig. 3

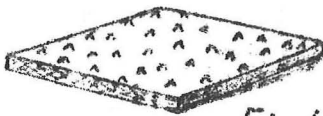

Fig. 4

Anijsspek
(nieuwjaarke)

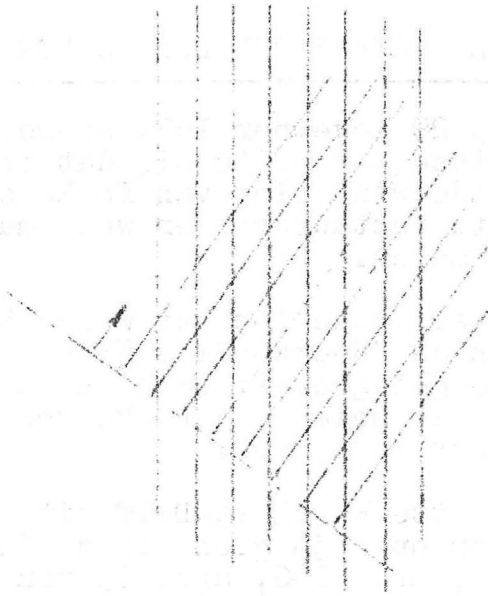

Fig. 5

Fig. 6

Kaneelspek

Fig. 7

DE AERTEMEERSMOLEN te POEKE

Op 29 november 1974 schreef Dr. Luc Goeminne uit Zulte mij dat hij van plan was de windmolen van Poeke en Kanegem te restaureren en weer maalklaar te maken.

Daar Poeke tot het werkgebied behoort van de "Heemkundige Kring" is het een goede gelegenheid om even de geschiedenis van de molen van Poeke voor onze lezers neer te pennen.

In 1846 vatte Karel LANDUYT uit Poeke het plan op om op zijn grond in de Boorewijk (Sectie A, nr. 1146, art. 59 van het kadastraal plan) een windmolen op te richten.

Het zou een stenen bovenkruier worden, gebouwd op een twee meter hoge molenberg.

Het molenlichaam zou een hoogte hebben van 13 m en de roeden zouden 12 m lang zijn.

De nieuwe molen zou twee koppels maalstenen bezitten: een koppel van 1,65 m en een koppel van 1,50 m . Verder zou hij uitgerust zijn met een koekbreker.

Toen de molen nauwelijks af was en werkte overleed Karel LANDUYT. Zijn weduwe Caroline WAUTERMAN zette het bedrijf verder. Ze stond als eigen ares bekend tot in 1878.

Terloops wijzen we erop dat de molen in 1855 reeds een kadastraal inkomen bezat van 206 fr wat voor die tijd heel wat betekende.

Op de plaats waar de molen gebouwd werd grenzen de gemeenten Poeke, Aarsele en Kanegem aan mekaar.

In 1878 wordt deze uiterst verzorgde molen te koop gesteld.

Alfons en Clement DELMEIRE, olieslagers uit Kanegem, gaan over tot de aankoop van de molen en werken er ook op tot in het jaar 1920. Al die jaren blijft de molen eigendom van de kinderen DELMEIRE, namelijk Alfons, Clement en Constanca, die later huwt en naar Poesele verhuist.

In 1882, dus enkele jaren na Delmeires koop, wordt het dak weggenomen en de kuip wordt ongeveer een meter opgemetseld door Adolf DE NEVE. Zo kan de molen meer wind vangen, die hij broodnodig had om te kunnen draaien.

In het kroonwiel staat het jaartal 1846 ingesneden en de naam van de molenmaker: Karel WIBO. Het kroonwiel is het groot wiel dat vastzit op de molenas, waarin de peer draait, die op haar beurt de renne en zo de molenstenen doet draaien.

Ook in het luiwiel kerfde Karel WIBO zijn naam. Over het luiwiel loopt een dik touw dat de zakken optrekt of opluist. WIBO was een rondtrekkende molenaar want op tal van molens vond men zijn naam in een of ander onderdeel ingekerfd.

In 1928 wordt de molen eigendom van Marie DELMEIRE uit Zulte. Vanaf dat jaar wordt de molen onderverhuurd aan de kinderen MEERHAYE, die hem ook uitbaatten.

In 1931 komt Maurice BOLLAERT als huurder de molen betrekken.

Hij laat de maalderij en de koekbreker aandrijven met een dieselmotor van 15 pk, zodat bij windstilte het werk kon verder gaan.

Gedurende de oorlog 1940-1945 moest de molen noodgedwongen rusten.

In 1946, toen de toestand weer normaal was, werd de bestaande motor vervangen door een motor van 24 pk.

In augustus 1952 draaide de molen voor het laatst.

De kinderen van de molenaar voelden er niets voor het werk van vader voort te zetten en brachten de wieken tot rust.

Tijdens de voorbije jaren werd er met kar en paard geketst bij de Delmeires en bij Meerhaye. Ketsen was het gebruik de graanzakken of klutsen op te halen bij de landbouwer en het meel terug te brengen.

Op de Aert emeersmolen werden geen mulders-tekens gebruikt om het zakgewicht aan te duiden. Dit waren speciale tekens die alleen door de mulder konden gelezen worden. De mulders in Poeke gebruikten de gewone cijfers.

Een schilderij van deze stoere windreus hangt in het molenhuis, Duinen nr. 2 te Poeke.

Na jaren rust zal de molen eindelijk weer in beweging worden gezet. De eerste herstellingswerken zijn reeds aan gang.

Wij danken Dr. L. GOEMINNE omdat hij met de restauratie meehelpt aan het redden en bewaren van ons patrimonium.

Bronnen.

1. Kadastrale leggers en plannen Popp.
2. Bevolkingsregisters van Poeke.
3. Kultuureel Jaarboek van de Provincie Oost-Vlaanderen 1961, Gent, 1962, dl. II, blz. 150.
4. Inlichtingen door de laatste molenaar verstrekt tijdens mijn speurtocht naar de molens uit het land van Nevele in 1956.

A. JANSSENS.

+

+

+

Het vroegere bewoningssite van het Hof
ter QUAETHAM (Sint-Martens-Leerne).

1. Kaartstudie.

Bij de studie van het kultuurlandschap van Sint-Martens-Leerne op de kaart van Ferraris (a° 1771-1778) werd onze aandacht gevestigd op een circulair omwald perceel, dat thans als dusdanig niet meer aanwezig is.

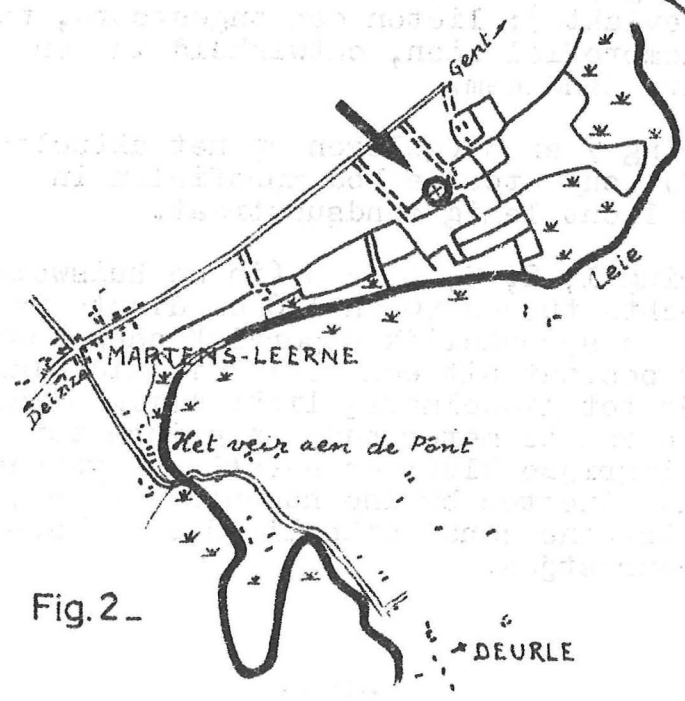
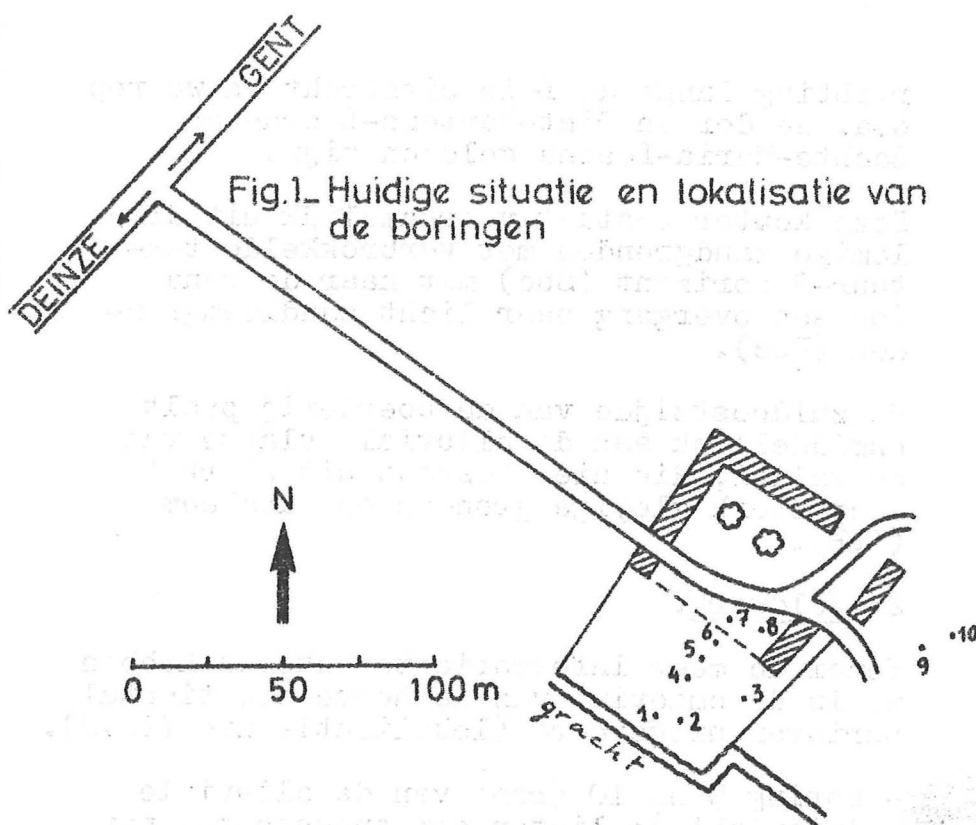
Op de kaart staat het als moestuin gekarteerd en paalt het onmiddellijk aan de westzijde van een gebouwencomplex, dat door een dreef met de baan Deinze-Gent verbonden is (fig. 1).

Dit gebouwencomplex komt overeen met de hoeve, die vroeger de naam "hof ter Quaetham" droeg. Deze hoeve bevindt zich Gentse Steenweg, 81 en wordt bewoond door de familie J. Cocquyt.

Op de kaart heeft het perceel een diameter van ongeveer 60 m binnen de wal, die zelf een breedte van ongeveer 10 m heeft.

Thans bevindt zich onmiddellijk aan de westzijde van de hoeve een huisweide van ongeveer 40 op 60 meter. Het perceel zelf heeft een licht bolvormig oppervlak (het centrale gedeelte ligt + 50 cm hoger dan de randen) en is aan de zuidwestkant en gedeeltelijk aan de zuidoostkant omgeven door een diepe gracht (fig. 2).

Volgens de bodemkaart bevindt deze hoeve zich op de zuidostrand van de hogergelegen kouter, die zich in een zuidwest-noordoost

richting langs de Leie uitstrekt en waarop o.a. de dorpen Sint-Martens-Leerne en Bachte-Maria-Leerne gelegen zijn.

Deze kouter bestaat voornamelijk uit droge lemige zandgronden met verbrokkelde textuur-B horizont (Sbc) met naar de rand toe een overgang naar licht zandleemgronden (Pcc).

De zuidoostzijde van de boerderij paalt onmiddellijk aan de alluviale vlakte van de vallei, die hier bestaat uit sterk tot zeer sterk gleyige gronden op zandleem (LEP).

2. Veldwerk.

Teneinde meer informatie te bekomen hebben we in de omgeving van de hoeve een tiental boringen uitgevoerd (lokalisatie zie fig.2).

- boring 9 en 10 (rand van de alluviale leievlaakte): lieten een ongestoord, nat bodemprofiel zien, ontwikkeld in een zware zandleem.
- boring 7 en 8 (gelegen op het aktuele erf): ongestoorde bodemprofielen in een licht lemig zandsubstraat.
- boring 1, 2, 3, 4 en 5 (in de huisweide): slechts tussen 90 en 110 cm diepte werd het oorspronkelijk oppervlak aangeboord, dat bestaat uit een geelbruin middelmatig fijn tot middelmatig licht lemig zand. De bovenste meter had een grijze tot bruingrijze kleur en bevatte op verschillende diepten bruine humeuze vlekken, geelbruine zandleemknolletjes en baksteenrestjes.

- boring 6 (aan de rand van de huisweide): hier werd het ongestoord oppervlak slechts op 210 cm aangeboord; daarboven vonden we houtskoolresten, steengruis, en fosfaatvlekken op een licht lemig zand, rustend op een 20 cm brede zandige veenband (op 190-210 cm diepte).

3. Interpretatie.

De sterk gestoorde bodemprofielen in de huisweide kontrasteren scherp met de profielen op het erf en erbuiten. De plaats van boring 6 valt waarschijnlijk samen met de vroegere opvulling van het perceel.

De circulaire vorm op de Ferrariskaart, alsmede de uitgevoerde boringen ter controle doen ons sterk vermoeden dat het hier om een enkelvoudige motte gaat, die thans genivelleerd is.

Een motte of mote, kenmerkend voor de middeleeuwse bewoning, is een kunstmatig aangelegde aarden ophoging, die door grachten omgeven is en al of niet in associatie met bestaande hoeven aangetroffen wordt.

Men maakt onderscheid tussen tweeledige mottes, die bestaan uit een kunstmatig opgeworpen heuvel (Opperhof) waarbij een opgehoogd, maar vlak platform aansloot (Neerhof) en enkelvoudige mottes zonder neerhof. Sommige werden opgericht als versterkte woonplaats van een feodale heer. Daarentegen zijn de meeste mottes gelegen langs rivieren, zodat het probleem, of de ophoging moet gezien worden als een verdediging tegen het water en/of tegen de mens, nog niet opgelost is.

De ouderdom gaat terug tot de 10e eeuw, hoewel de meeste dateren uit de 12e en 13e eeuw.

Deze motte, het waarschijnlijke site van het vroegere "hof ter Quaetham", is geen uniek feit maar is een voorbeeld van de vele mottes, die op de rand van de koutergronden gesitueerd zijn.

In dit verband wijzen wij erop dat in 1698 melding gemaakt wordt van een motte in een neerhof op het Kasteeldomein van Sint-Martens-Leerne.

Op het grondgebied van de gemeente Drongen komt er zelfs een kasteel voor met als toponiem "La motte".

Verder zijn er in deze streek nog een aantal boerderijen met cirkelvormige omwallingen, die aan de rand van de kouter gelegen zijn en veel gelijkenis hebben met mottes.

Verder historisch en zelfs archeologisch onderzoek is echter gewenst om aan deze verschijnselen een definitieve verklaring te geven.

- - -

Bronnen.

- Bodemkaart Nevele 54 E: opname onder leiding van R. TAVERNIER - Centrum voor Bodemkartering, Gent, 1963.
- Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden opgenomen op initiatief van graaf de FERRARIS (1771-1778).

Heruitgegeven door het Gemeentekrediet
Van België; kaartblad "Deynsebuyten
36-1 - 1".

- TAVERNIER, R., Het Landschap in het Land van Nevele, in Berichtenblad van de heemkundige kring "Het Land van Nevele", jg. 5, afl. 2, blz. 47-58.
- VERHOEVE, A., La motte féodale et l'habitat dispersé en Flandre, in Hommes et Terres du Nord, 1974 - 1, blz. 123-127.

M. LOOTENS en

M.T. LOOTENS-DE MUYNCK

LIJST VAN DE GESNEUVELDE HANSBEKENAARS

IN HET LEGER VAN NAPOLEON.

Deze gegevens werden, naar aanleiding van een les in geschiedenis in de jongensschool, geput uit de overlijdensregisters van de gemeente Hansbeke.

1. DE MEYER, Jean Baptiste, soldaat bij het II2e linieregiment; + 16 juni 1806, leeftijd 22 jaar, in het "Hopital de Sens".

2. MEULEMAN, François, jager bij het 4e regiment lichte infanterie, 18e compagnie; + I augustus 1806, leeftijd 22 jaar, in het "Hopital militaire de Metz", ten gevolge van koorts.

3. LAGOEN, Bernard, soldaat bij het 24e regiment lichte infanterie; + 13 augustus 1807, leeftijd 20 jaar, in het "Hopital civile et militaire de SCHLESTAT", ten gevolge van koorts.

4. DAENS, Benoit, soldaat bij het 26e linieregiment; + 9 november 1807, leeftijd 23 jaar, te Mont De Marsan (Landes), ten gevolge van koorts.

5. MASSIN, Jean Baptiste, + 23 januari 1808, in het "Hopital militaire de Lille", ten gevolge van "fièvre Catharase".

6. DE GROOTE, Pierre, jager bij het 4e regiment lichte infanterie, 5e bataljon, 4e compagnie; + 5 augustus 1808, leeftijd 19 jaar, in het "Hopital militaire au Val de Grace" (Parijs), ten gevolge van vergiftiging.

7. VAN DER SCHUEREN, Augustin, fuselier bij de 1e compagnie van de Nationale garde van het Schelddedepartement; + 15 oktober 1808, in het "Hopital de Gand", ten gevolge van waterzucht.

8. VAN HOLSBEKE, François, dragonder bij het 25e regiment, 4e compagnie; + 6 november 1808, in het "Hopital militaire de Strasbourg", ten gevolge van koorts.

9. HAELVOET, Jean Baptiste, grenadier bij het 1e koloniaal bataljon; + 21 november 1808, in het "Hopital militaire de Middelbourg", ten gevolge van uitputting.

10. VAN HULLE, Henri, fusilier bij het 14e linieregiment, 2e bataljon, 2e compagnie; + 22 december 1808, in het "Hopital de Saint-Pierre" te Pampeluna (Spanje), ten gevolge van koorts.

11. DE VREESE, Jean François, gevangene; + 27 december 1808, in het "Hopital de Lille", ten gevolge van koorts.

12. STOFFERIS, Armand, fusilier bij het 6e linieregiment infanterie, 3e bataljon, 4e compagnie; + 21 januari 1809, in het "Hopital militaire de Corfou" (Griekenland), ten gevolge van koorts. (Op heenreis of terugtocht van de expeditie naar Egypte).

13. CLAEYS, Livin, fusilier bij het 100e linieregiment infanterie, 4e bataljon; + 18 november 1809, in het "Grand hopital militaire de l'académie Josephine" (Wenen), ten gevolge van koorts.

14. VAN DER GUYNSTE, Charles Louis, jager bij het regiment van Belle-Isle-en-mer, 5e bataljon, 2e compagnie; + 27 december 1811, in het "Hopital de Palais" (Belle-Isle-en-mer); ten gevolge van koorts.
15. VAN OOST, Constantin, soldaat bij de keizerlijke garde, 1e bataljon, 3e compagnie; + 19 februari 1812, in het "Hopital militaire du Prado" te Valladolid (Spanje), ten gevolge van kwetsuren.
16. SANTENS, Bernard, deserteur van het 5e regiment artillerie te voet; + 23 augustus 1813, leeftijd 22 jaar, in het "Hopital civile de Luxembourg, ten gevolge van koorts.
17. VAN ACKER, Jean, fusilier bij het 10e linieregiment infanterie, 5e bataljon, 4e compagnie; + 14 januari 1813, leeftijd 20 jaar, in het "Hopital de Résurrection" te Valladolid, ten gevolge van koorts.
18. DE GROOTE, Jean Baptiste, voltigeur bij het 8e garderegiment, 1e bataljon, 1e compagnie; + 19 juli 1813, in het "Hopital militaire d'Eisenach, ten gevolge van koorts.
19. DE SUTTER, Blandin, fusilier bij het 72e regiment, 8e compagnie; † 23 augustus 1813, leeftijd 20 jaar, in het "Hopital militaire de Bruxelles".
20. VAN RENTERGHEM, Antoine, kanonnier bij het 4e regiment artillerie te voet, 4e compagnie; + 7 oktober 1813, leeftijd 21 jaar, in het "Hopital militaire de la Douane" te Maagdenburg, ten gevolge van kwetsuren.

R. LEENKNECHT.

K R O N I E K

=====

1. VERSLAGEN

- Zondag 24 november 1974, wandeling in Poeke.

De wandeling, te Poeke op 24.11.'74 kende grote bijval.

Dhr. J. VAN DE CASTEELE leidde een 80- tal wandelaars door de Ruiseledestraat, alwaar het woonhuis van de Van Doornes werd bezocht.

In de hovingen sprak Juf. I. Buysse vol entoesiasme over de verdwenen pracht.

De Poekebeek kon de overvloedige watertoevoer niet meer verwerken en zette de laag gelegen weilanden blank.

De drassige bodem zorgde ervoor dat Van Doornes bos slechts kon bezocht worden door de wandelaars die strikt de richtlijnen hadden gevolgd, zoals ze op de uitnodiging waren vermeld.

't Werd koud en kil, toch werd de voorgeschreven route langs de "Congo" en rond het park van Poekes kasteel afgelegd.

De warme koffie smaakte er des te beter om.

G.S.

- Zondag 1 december 1975:
SINT-NIKLAAS in Meigem.

Op zondag, 1 december had in het stemmig parochiezaaltje van Meigem een voordracht plaats over de figuur van Sint Niklaas.

Voor een deitigtal aanwezigen, waaronder enkele "zeer geleerde heren" belichte dhr. R. VAN DER LINDEN op humoristische wijze de figuur van Sint Niklaas door de eeuwen heen.

Hij stelde zijn aandachtig publiek voor vele onopgeloste vragen omtrent de verering van deze volksheilige en lokte zodoende een vruchtbare dialoog uit met de aanwezigen.

Hoofdbrok van de voordracht was echter het bezoek van dhr Van der Linden aan de Italiaanse stad Bari, waar Sint Niklaas vereerd wordt als een echte volksheilige. Aan de hand van dia's konden we de feestelijkheden meevolgen die jaarlijks gehouden worden in dit Zuid-Italiaanse stadje ter verering van "Il Santo". Uit reproducties van schilderijen werd dan de figuur van Sint-Niklaas bij ons nog nader belicht.

Sint Niklaas is de patroonheilige van Meigem. Daarom had hij het op prijs gesteld in hoogsteigen persoon de aanwezigen te komen begroeten en snoepjes uit te delen.

Al met al een interessante namiddag. De afwezigen hadden weer eens ongelijk.

We kregen het zaaltje kosteloos ter beschikking. DANK.

Armand BAUWENS.

2. AANKONDIGINGEN.

Op zondag 2 maart 1975 spreekt ons medelid dhr. J. VAN DE CASTEELE uit St. Amandsberg over burgemeester Leonce MULLE de TERSCHUEREN.

N.T.G. acteur Jef DEMEDTS leest voor uit het werk van C. BUYSSE.

De aanwezigen worden verzocht voordien onze eerste monografie "Het Literaire Leven in Het Land van Nevele" te lezen.

3. VARIA.

- In het staatsblad van 18 oktober 1974 verscheen het koninklijk besluit van 12 april 1974 waarbij de pastorie van Merendree gerangschikt wordt als monument.

Het omringende park met dubbele omwalling wordt gerangschikt als landschap.

- In het staatsblad van 18 december 1974 verscheen het koninklijk besluit van 28 maart 1974 waarbij de kerk van de heilige Petrus en Paulus te Bachte-Maria-Lerne als monument wordt gerangschikt.

Verheugend nieuws voor het jaar van de monumenten.

4. MEDEDELING.

Michel BOUSSAUW.

Michel BOUSSAUW werd geboren te Zwevezele (W.-Vl.) op 27 mei 1907; zijn jeugd jaren bracht hij door te Lichtervelde.

Werkte na de eerste wereldoorlog een aantal jaren in de bouwsektor, tot de crisisjaren 1929 - 1930 met dreigende werkloosheid hem deden uitzien naar een meer stabiele werkkring.

In 1933 trad hij in dienst bij het Bestuur der Douanen en Accynzen, eerst te Watou en daarna - tot na de tweede wereldoorlog - te Vilvoorde.

Van 1946 tot 1970 was hij in functie als sektieleider der accynzen, resp. te Aalter en te Gent. Sedert bijna 30 jaar bewoont hij dus de Provincie Oost-Vlaanderen.

Michel BOUSSAUW heeft tientallen jaren besteed aan genealogisch onderzoek over zijn eigen familie; de jarenlang verzamelde dokumentatie werd in 1972 - 1974 geordend tot een echte "Genealogie van de familie Boussauw", en deze studie werd ex-aequo bekroond met de provinciale prijs voor familiekunde 1974.

+

+

+

Jozef D A U W E

Jozef DAUWE, geboren op 30 april 1946 te Dendermonde, woont te Lebbeke.

Na Grieks-Latijnse humaniora aan het H. Maagdkollege van zijn geboortestad studeerde hij politieke en sociale wetenschappen (1968), economische arbeidswetenschappen (1969) en filosofie en rechten (1974) aan de K.U.L.

Ondertussen was hij bedrijvig in de studentenbeweging (KVHV, Ons Leven) en in de soldatenvakbond VVDM.

Jozef DAUWE is advocaat bij de balie te Dendermonde en wetenschappelijk medewerker aan het Departement Rechtsge-schiedenis van de K.U.L.

Hij is lid van talrijke geschied- en heemkundige verenigingen en o.a. bestuurslid van de Oudheidkundige Kring van het Land van Dendermonde, van de Vrienden van het Stedelijk Museum te Leuven, van het Dirk Martenskomitee van de stad Aalst.

Hij legde grote belangstelling aan de dag voor het verleden van de gemeente Lebbeke, waarvan hij trouwens archivaris is. Hij publiceerde in diverse tijdschriften een dertigtal bijdragen over lokale geschiedenis; kunstgeschiedenis en de geschiedenis van het studentenleven. Hij was inrichter van of medewerker aan talrijke oudheidkundige tentoonstellingen te Lebbeke, Dendermonde, Leuven, Aalst, Gijzegem, Baard-egem en Wichelen.

Met zijn studie "Genealogie van de familie DAUWE te Lebbeke" werd hij ex-aequo bekroond met de provinciale prijs voor familiekunde 1974.

+

+

+

Door de Bestendige Deputatie van de Provinciale Raad van Oost-Vlaanderen werd voor het jaar 1974 een prijsvraag uitgeschreven voor Familiekunde.

De jury vergaderde onder het wn. voorzitterschap van de Heer Cultureel Adviseur, Dr. P. Huys met als leden Prof. J. Buntinx, A. De Baets, Dr. G. Gadeyne, A. Stoop en Dr. W. van Hille.

Op advies van de jury heeft de Bestendige Deputatie de prijs Ex-aequo toegekend aan de heren Michel Boussauw uit Gent en Jozef Dauwe uit Lebbeke voor hun respektieve genealogische studies "Genealogie van de familie Boussauw" en "Genealogie van de familie Dauwe te Lebbeke".

De beide laureaten zullen door het Provincie-bestuur van Oost-Vlaanderen gehuldigd worden op zaterdag 22 maart 1975 in de raadszaal van het stadhuis van Dendermonde, te 10 u 30.

+

+

+

Oude nummers van ons tijdschrift.

Van de oude jaargangen van ons Berichtenblad zijn nog een beperkt aantal losse nummers beschikbaar:

jg. 2 (1971): nr. 1,2,3;

jg. 3 (1972): nr. 3 en 4;

jg. 4 (1973): nr. 2,3 en 4.

Ze kunnen verkregen worden door 50 fr per gevraagd nummer te storten op P.R. 000-0627981-03 van "Het Land van Nevele", Vosselarestraat 16, 9840 Landegem.

Wilt u duidelijk vermelden op de strook welk(e) nummer(s) u verlangt ?

Ook van onze eerste monografie "Het Literaire Leven in het Land van Nevele" en van de tweede monografie "Confrontaties met Virginie Loveling" kunnen nog exemplaren besteld worden door storting van 120 fr. per gevraagde monografie.

+ .

+ +

I N H O U D

=====

		<u>blz.</u>
A. JANSSENS,	Over Nevelse uurwerken en uurwerkmakers.	131
D. D'HOOGHE,	Een verdwenen beroep: de suikerbakker of spekbakker.	140
A. JANSSENS,	De Aertemeersmolen te Poeke.	148
M. LOOTENS en M.T. LOOTENS- DE MUYNCK,	Het vroegere bewonings- site van het Hof ter Quaetham (Sint-Martens- Leerne).	152
R. LEENKNECHT,	Lijst van de gesneuveld- de Hansbekenaars in het leger van Napoleon.	158
KRONIEK:	1. Verslagen	161
	2. Aankondigingen	163
	3. Varia	163
	4. Mededeling	164
INHOUD		168

+

+

+

Driemaandelijks berichtenblad van de
HEERKUNDIGE KRING "HET LAND VAN NEVELE"

December 1974

Voorzitter J. LUYSSAERT
Veldestraat 8
9841 MERENDREE

Ondervoorzitter F. MICHEM
Heerdweg 13
9806 VINKT

Sekretaris-
Penningmeester G. SCHAECK
Vosselarestraat 16
9840 LANDEGEM
P.R. 000-0627981-03

Archivaris J. VANDEVELDE
Stationstraat 113
9840 LANDEGEM

Redaktie-
Sekretaris J. LUYSSAERT
Veldestraat 8
9841 MERENDREE

Bestuursleden : A. BAUWENS, Meigem
I. BUYSSE, Poeke
L. DE ROO, Lotenhulle
D. D'HOOGHE, Nevele
A. JANSSENS, Nevele
R. LEENKNECHT, Hansbeke
M. LOOTENS, St. Martens-
Leerne
M. MICHIELS, Vosselare
J. TAELEMAN, Landegem

Verantwoordelijke uitgever

J. LUYSSAERT
Veldestraat 8
9841 MERENDREE